

S O K F É L E .

31. Szám.

Béts. Aprilis 16-dikán.

1853

Emlékeztető Jegyzetek.

A p r i l i s .

13 Apr. — 1791. A' Pápa azokra a' frantzia papokra, kik a' polgári esküt letették egyházi átkot mond. — 1807 † Bétsben Maria Therésia Tsászárné.

14 Apr. — 1809. Ma hagyja el az udvari sajtót Ferentz hadi hirdetése. Ferdinand Fő Hertzeg már Varsóhoz közelít. — Vége a' színjátszók esztendejének.

15 Apr. — 1690 † Apafi Mihály — 58 esz. pedig Mihály a II-k lemonda Erdély birtokáról 's Bétsben lakott 10,000 forint évi kegypénzből, benne hala ki nemzetsége. — 1745. Batthyányi Adám Pfaffenloven mellett ma fényes győzelmet nyer.

16 Apr. — 1758. Nagy Fridrik megveszi az erős Schveidnitzet. 1807. M. Theresia Tsászárné ünnepélyes temetése (n. 13 Ap.).

Általános Jegyzetek Magyar Ország termékeiről, 's a' magyar mezei gazdaságról közönségesen Schwartnerünk után.

1.) Magyar Ország a' természetnek mind 5 országaiból való nyers termékeinek különfélesége, és sokaságára nézve, a' földkerekségének bizonyosan leggazdagabb tartományai közzé tartozik; legalább Európában nints egy tartomány sem, mellyet a' természet olly sok 's nagy ajándékival, olly gazdagon 's a' többiek felett igazán tsak nem részre hajlással ruházott volna fel, mint hazánkat; és ezen felül ennek természeti gazdagsága annyival tartósabb, állandóbb, mennyivel a' természet munkáji a' mesterség és az időjárásként változó politica tsinálmányinál erősebbek, állandóbbak. Magyar Ország kitsiben szintúgy, mint a' rop-

Toldalék a' M. Kurírhoz.

pant orosz birodalom nagyban, többféle éghajlatokat (climákat) 's az ezekkel tulajdon terményeket egyesíti magában. Okos és okatlan lakosinak állati életje tehát, az eső 's nap sugár rendes arányba járása által biztosítva van, 's a' kézművesi szorgalom felébredésével Magyar Ország kereskedési tekintetben is függetlenebb lehetne más idegen Nemzetektől, mint Spanyol Ország, Hollandia, vagy Svétzia.

2.) A' miknek híjjával van hazánk a' természet Országából, vagy olyan elkerülhető kénytető fajta portéka, mint például: a' kávébab; vagy földünk gondatlan művelésinek a' következése, például: sokféle zöldség nemek, több selyem, 's a' t.; vagy nem igen sokat jelentők, például: a' módi változásával a' tzin; vagy végre, nem éppen Országos fontosságúak, például: némely kövéváltak, vagy pillangók.

3.) Magyar Ország még is semmi sem kevésbé, mint sohonna Országá (Utopia), kinok közt szüli el a' magyar Aszszony gyermekét, 's véres verejtékkel keresi a' magyar szántóvető kenyerét. Búza földeink 's szőlőtőink nem termenek arany szemeket, rozsból szintűgy nem terem nálunk sem tiszta búza, mint ezt Windisch hidte, 's az ökrökre, szilaj tsikókra szintűgy nem vadászhat a' pusztában senki más, mint a' tulajdonos. Midőn a' XV. XVI-ik században szorosabb öszve köttetésbe jött Magyar hazánk Német Orzággal, igen tsak úgy patagonok-módjára mint Amerikáról hallatszottak az első hírek Országunkról, 's ennek, még akkor nem igen használt termékenységeiről; némely patrióta írók, más tartományok elegendő ismerete nélkül, 's a' számolgotó, öszve hasonlítottató Statistikában járatlansággal, mosolygásra indító öntetszéssel ismételtgeték azon tsudás mondákat; és még az újabb időkben a' kéméllő megvilágosodás 's a' felvilágosodott

nép- 's Ország-türedelem vará's páltzáját, Magyar Ország felett is ki nem terjeszté, némely irka-firkálónak szilaj heve talán haza árúlással *) bélyegezte

*) B. e. Schwartnerünk igen tudhatta ezt, 's később magánn is tapasztalhatta. Ellene is számosan feltámadtak; még olyakat is hallhatott az ember, hogy ő neki kedve telt volna a' Magyar hon fogyatkozásait keresgélni, 's azokat, Nemzetünket kissebítő szándékkal világ elibe adni. Ezt olyanok állíthaták, kik magokról is Nemzetünkről is mindég jót szeretnének hallani. Mi óta olly írók támadtak, kik fogyatkozásinkat, még feketébb ('s ki tudja nem való e'?) színekkel festették: szűnik azon balhiedelem, hogy Sch—nek kedve telt volna a' heünüket-kissebítésben; sőt méltán kedveltetik, munkája drága pénzen vásároltatik, mint a' maga nemében alkalmasint még ma is a' legjobb, pedig hálá Istennek, lepergett már vagy 24 esztendő, mióta utolsó kiadása megjelent. Azok számokra, kik hajlandók lennének azt hinni, hogy Sch—rünk fekete színekkel festett le bennünket a' világ előtt: álljon a' derék Szerzőnek saját jegyzete:

„Ritka nép szolgálhat például, melly honját 's szülötte földjét olly hévvel szeretné mint a' magyar, 's méltán is; tsak hogy ezen anyaföldünkhöz ragaszkodás részre hajlássá ne fájuljon el, melly bennünket annak, mi a' külföldön jó, befogadására alkalmatlanná tenne, a' mitől pedig még némely Irók sem meanttek. Éppen az ellenkező túlságba esett az érdemes pap, 's fáradsáthatlan mezei gazda Teschedik Sámuel Úr, midőn azt: „Mi a' mezei gazda Magyar Országban, 's mi lehetne“ (Der Landmann in Ungarn, was er ist und was er seyn köntte), nyomtatáshely nélkül 1784 a' 216-k lapon egészen részre hajlás nélkül előadni iparkodott. Bizonyára senki sints köztünk, ki Teschedik Úr gazdaságos ismérteit 's érdemeit eltagadni akarná, hanem a' (akkori) magyar gazdálkodásról, az ő leírása szerint ítélve, attól kell vala tartanunk, hogy Magyar Ország nem sokára *Nichtsbrod*-dá (így hívatik egy tájék Esztergom körül, mellyen semmi gyarmatok nem akarnak megtelepedni) 's második *Sierra Morena*-vá fog válni. Most már (1809-et értve) 25 esztendő's a' patriotice írt könyv, 's valóban az érdemes szer-

vala meg azt, ki másutt is jó kenyérre 's borra talált, és a' ki Magyarországban a' bogáts kóróról is figét nem akart volna szakajtani. Az utóbbi 's régibb idők Ország-gyűlési Actáji, bölts és szerény Ország képviselőinknek abban előjövő panaszszaik, kivált ha arról volt a' szó, hogy valamely törvényhatóságra több porták rovattassanak, az említett vak buzgóságot elidőző specificumúl szolgálnak.

4.) Magyar Ország a' mezei gazdálkodásban 's azon mesterségben, mint lehessen a' magyar földben tenyésző termékeket legnagyobb haszonnal természeteni: más tartományokkal öszve hasonlítva, igen hátravan. Sok □ mértföldnyi motsárok, 's egész napi járó földekre terjedő futó-homok mezőségek vannak minden fa 's árnyék nélkül, majd a' mindent leforrázó nap melegének, majd egész gulyákat, nyájakat minden irgalom nélkül elseprő szeleknek kitéve, 's műveletlenül hevernek. A' paraszt, a' mesterséges rét-mi-

zöre nézve is szomorú lenne, ha 25 esztendő lefolyta alatt, az ő tanításai 's példája is semmit sem használtak volna; és én azt akarom hiinni, hogy velem együtt T. Úr is örvend a' Magyar Ország földjeire 's rétjeire derülő reggelnek. A' nevetlen Malecontent mezei gazda is, a' „Dissertatio de industria nationali hungarorum“ Béts 1795. 8. munka írója sem hozott fel 16 eszt. alatt vádjai bebizonyítására semmit; ebből is úgy látszik, hogy az idő által megtárgyaltván, mezei gazdáink ellen támasztott vádjaitól elállott.“ — Eddig Schwartnerünk. Nem nyilvánvaló jele e' ez annak, hogy honjára nem csak méltatlan vádat nem fogott, hanem ha más tette is, megtárgyolai iparkodott. Sok Schwartner kén nekünk Magyaroknak, 's nagy kérdés, ha azok, kik ellene kikeltek: állítmányaikat be fogják e' bizonyítani? — Jóhet idő, melyben azokkal is úgy leszünk, kiket még most némelyek tán megkövezni is képesek lennének, csak azért, mert egynehány keserű igazságot szemünkbe mondani bátrak voltak.

veléshez semmit sem tud. A' szántóföldek még mindég a' régi schlendrian szabályai szerint műveltetnek. A' gaboná, kivált a' termékenyebb vidékeken, tsaknem átaljában tséplés helyett, lovak által nyomtattatik ki; és a' déli részeken, keleti szokás szerént, divatban vannak a' néhol ugyan ajánlható gabona vermek, annyira, hogy 25 esztendő előtt (t. i. 1809-től vissza fele számítva, a' szerént most 1833-ban mintegy 50 esztendő előtt) Békés vármegyében, nem volt több egy tsűrnél.

(Folytatása következik.)

A' l ó.

Az ember mind azon állatok közt, mellyeken uralkodik, alig ha tett nagyobb hódoltatást, mint midőn e' nemes, büszke, sebes lábú állatot megszeliidítette, melly rettenthetetlen mint hőse, kit hordoz, 's megviv az előtte tátongó veszéllyel. Berohan a' fegyverek' tsörgeése közé 's örvend annak: épen azon tűztől éled, melly urának bajuoklelkében lobog. Tekintete villogó 's szemei ragyogók. Olly tanítható, mint bátor, 's ritkán engedi magát tüztől egészen elragadtatni. Mozdulatai mérséklésében ügyes. Nem tsak az, hogy rajtülője kezeinek enged, de úgy látszik, magát egészen annak kényéhez alkalmaztatja. Szüntelen engedékeny, minden jeladásnál, mellyet kap, majd nyargal, majd léptet, majd tsendesen áll, mint urának tetszik. — Illyen a' ló, mellyet gyenge korától fogva gondosan ápolának, későbben jól tanítanak, 's szolgálatra alkalmaztatnak, és mit legelőbb kell vala mondanom, nemes származására fő gonddal ügyelének. Az illyenről érdeklí Virgil is, a' gazdag mezők' koszorús éneklője Georg. III könyv 75 verstől:

„Téreken a' nemes állatnak magzatja legottan
 Föntebb hordja fejét 's lágy szárait fölszedi gyorsan.
 Bátran elől megyen és dagadó folyamokba merészel
 Szökni, 's ha kell, nem járt hidakon nagy biztosan
 átkél.

Nem rettentí hiú zörej; ám fegyvertsörögésre
 Hegyzi fülét; topog és tagain tűz árja futos szét,
 És szoruló lángot fúvall tág orrlyukain ki,
 Mig sűrű körmivel a' fővenyet hangozva kapálja.“

Legjobb 's legszebb lovak teremnek Arábiában: mellyre nézve az angol lovak is nagy betsük, arabs lovak által lévén nemesítetve: ámbár hadra 's pompára ezeknél a' spanyollovak korántsem alávalóbbak. Az áfrikai vadonokban, Chinában, 's más több tájakon vannak vad lovak is, de azokat könnyű szelidíteni. Dél-amerikában valamint az oroszbirodalom éjszaki 's keleti résziben is vadmartalék gyanánt tekintetnek, mint nálunk az őz, 's húsaikat megeszik. Húsa, mondják, édeses és undorító ízű.

Hát nálunk, ó ti atyámfiai Árpádban! mikor lesz e' nemes állat, a' büszke hódoltató embernek büszke hódoltató segéde, azon névtelen helyzetből, mellyben teng, kiváltva? Mert hogy vadon tenyésznek, még a' legnagyobb puszták' fáradhatatlan agarászója, 's a' legmélyebb erdők' szenvedelmes puskása sem láthatá 's adhatá hírül; de hogy szorgos gonddal tartatván nemesítetnek, arról is tsak néhány, tsak igen néhány! lelkes Derékek tehetnek, az elég terjedelmes magyar földön bizonytságot. Mikor dobog alattunk e' kortso-sodottból büszke nemes mén téreinken, hasonló apáinkéihez, mellyeknek hódító hátain hozták vala ide *Nemzetiségünket* — ez egyetlen kintset, mellynek olly imádottnak kellene lennie? Ó mikor hat égbe a' pá-

ratlan Széchenyinek még eddig sivatag pusztában elkiáltott szózatja?—De hagyjuk el a' sok mikor-t, nem ok nélkül könnyen végetlenné lehetne az!

A p r ó s á g o k.

Milyen elszántságot, 's az életet halállal fenyegető veszedelmek között milly bátor indulatot lehet látni még a' vad nemzetekben is, nem említvén azt, hogy az éhséget, szomjuságot 's más bajokat milly könnyen elszenvedik: világosságul szolgáljon arra ezen rövid példa: Egy Indus a' Niagara folyó víz esésénél édesdeden 's tsendesen aludt kikötött tsónakjában, még tsak nem is sejdítvén a' reá következő veszedelmet, míg az alatt fiatal szeretett felesége felszerkenendő férje számára édes izű gyümölcsöket szedegetett; azonban egy anglus rabszolga, égvén a' szép aszszony eránt való szeretettől alattomban a' ki kötött tsónakot eloldozza, — már a' sebes víz jó meszsze vízsi könnyű tsónakját, midőn a' szerentsétlen alvó megrettenve ébred fel, komolyan néz szét maga körül, bátran megragadja az evezőt, de a' tenger víz sebes hullámai már a' méjj eséshez közelgetnek; hidegen el hajtja hát az evezőt, tsendesen le fekszik tsónakjába, 's az örvény az el szántat elnyeli. — A' Királyért, Hazáért, 's a' köz boldogságért, óh be sok nemes áldozatot mutattak már édes Hazánk ditső fiai is! kiknek halhatatlan emlékezetek, lehetetlen hogy fel ne elvenedjék érző szíveinkben valahányszor Indusban ilyen elszánást olvasunk.

Még a' kevés mellett sem szegény az, a' ki a' Természetet követve-él. Virgílnél illy szavakat olvasunk:

A' javakat hidegen megvetni Nemes meri tenni,
'S így gondolja magát méltónak az égbeliekhez.

Én meg vetem a' világot és magamat is megutálom, ha ezen szavakat olvasom! A' meglegedés tesz boldoggá, erre pedig az egyszerűség, 's a' kevés kívánás vezet. Adámnak mindene volt, egészséges, szabad 's meg nem köttetett volt, a' szép Éva egyedül csak ő érte élt, — Ura volt a' földnek és az állatoknak, — a' paraditsom gyönyörűséges kertében élt — — 's a' meg nem elégedő kívánhatott e' még többet? — De egy Fának a' gyümöltse meg volt ő neki tiltva, és e' tette őtet 's minket is szerentsétlenekké, mint a' Kávészűkése a' Frantzia Aszszonyokat midőn Napoleon ki hirdettette a' Száraz Földet bészáró parantsolatját; a' honnan én nem igen idegenkedem, azt a' fát, mellynek faja nints meghatározva, Kávéfának tartani.

Hazánkban is szaporodnak az illy kárt okozó gyümöltstöt termő fák; ezeknek nem léte, sokak előtt be nagy bajnak látszik, még ott is, hol az egykori pompán példázó koldus bot a' sírfa. Jóllétet csak a' munkásság 's arany közép szerűség nyújt, 's valódi boldogságot tsupán a' meglegedés ad.

Mostanába halt meg Londonban egy bába 103 esztendőös korában, ki hoszszas szolgálatja alatt 5000 gyermekeket segített e' világra jönni.

R e j t e t t s z ó.

Elsőm használod télben; fordítsd, ha vevel Nőt
 Akkor vólt; más tagja folyékony, peshed azomban
 'S áll; végső tagját hegyek adják; vedd az egészet
 Földnek alatta bolyong 's hasznát veszszük mi naponként.

M. A.

Megfejtés a' 30. számban: Bunda.